

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lt. 25. — VIDEM, 16. - 31. JANUARJA 1954. Leto V. — Štev. 81
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine
Naročnina: letna 500.— lir, 6 mesečna 300.— lir.

Oh, daj zasijaj svet nam zore bajne,
vstani, sonce zmage nam sijajne!
Prikaži skoraj žarko nam se lice
pogažene pravice!

Ivan Trinko

Pravi sovražniki Italije

Odkar smo začeli izdajati naš časopis, smo vedno poskušali položiti temelje za most zblizanja med nami in Italijani, ki živijo v naši pokrajini. Na tej poti bomo tudi vztrajali, ker imamo Slovenci in Italijani, ki živimo tukaj na isti zemlji, mnogo gospodarskih, kulturnih in drugih tradicionalnih vezi, ki nas spajajo.

Da pa bi se lahko utrdila ta povezava med nami in Italijani ali Furlani in da bi se vzpostavili dobri medsebojni odnosi, je potrebno opustiti nekatere pomisleke nasproti nam, pomisleke, ki so sad tiste nepošteno propagande, ki jo že leta vedijo nekateri v našo škodo. Mi se borimo samo za to, da bi preskrbeli našemu ljudstvu izboljšanje njegovih gospodarskih, socialnih in kulturnih pogojev. Borimo se za dosego deželne avtonomije, da bi v okviru avtonomne dežele dobili zaščito tudi za našo narodno manjšino. Vsi drugi cilji, o katerih se govori, kot konspiracija ali temne spletke proti državi, so samo izmišljotine naših sovražnikov, ki delajo tudi proti koristim države, saj s to pretvezo izčepajo iz vlade vsako leto lepe milijone, ki grede iz žepov italijanskih in slovenskih davkoplačevalcev.

Ti temni elementi, ki nam bi radi naprtili stvari, katere mi nismo nikoli zasovarjali ali širili, ribarijo v kalnem znamenem, da bi prevrtili javno mnenje, zlasti pa tiste vladne kroge, ki jih poslušajo. Prefekt, dr. Celona, jih je razkrinkal in ko so šli k njemu, da bi mu prikazali neobstoječo nevarnost uslovnizacije naše dežele, jih je postavil pred vrata, ker je razumel, da je to njihova čisto navadna izmišljotina, saj je Beneška Slovenija v resnici naseljena samo s slovenskim prebivalstvom, kakor je bila že od nekdaj. Tega dejstva se mora zavedati vse javno italijansko mnenje, ker je tako imenovana obramba italijanske Beneške Slovenije postala za tiste temne elemente nekaj poklicno, ki koristi samo njihovim žepom, po drugi strani pa škodi državi, ki mora plačati vse stroške.

Naše ljudstvo je mirno in delavno. Vendar pa to še ne daje nikomur pravice, da bi ga lahko poljubno tlačili. Tudi mi smo italijanski državljani in imamo pravico do enakega spoštovanja, kakor vsi drugi. Krivice, izkoriščanja in neupravičene obtožbe, ki nam jih hočejo naprtili, ne moremo mirno prenašati. Končno, kaj vendar zahtevamo? Zahtevamo to, kar nam gre po pravici in kar nam jamči republiška ustava.

Gospodarski položaj naše dežele ni tako zadovoljiv, kot bi ga nekateri radi prikazali. Naše ljudstvo živi v revnih razmerjih, ki jih lahko primerjamo samo še s stanjem o Južni Italiji. Kdor ne terja, naj pride v naše vasi in preizkusi: se bo na lastne oči, kako težko je življenje Slovencev v videmski pokrajini.

Pri nas gre vse naprej le z delom rok. Človek je postal tovorna živina, ker mora vse pridelke prenesti v težkem naravnem košu.

Ali nismo torej upravičeni, da se bomo proti temu stanju in zahtevamo od vlade takih ukrepov, ki nam bodo omogočili človeka vredno življenje, ne pa da živimo kot živina?

Ker pa ne morejo zanikati upravičenosti naših zahtev, nas žalijo in obtožujejo. S potvorbo resnice bi nas radi pritrjavali do tega, da bi sovražili in prezirali Italijo. To pa ni naš namen in pravi sovražniki Italije so tisti, ki v tem travcu spetkarijo.

DA BI POSPEŠILI RAZNARODOVANJE SLOVENCEV

Načrt za ukinitvev nekaterih občin

Zvedeli smo, da proučuje pokrajinska uprava v Vidmu nek načrt, po katerem naj bi ukiniteli številne občine v Beneški Sloveniji. Kot znano je Beneška Slovenija sedaj razdeljena na 16 občin; deset od teh ima čisto slovensko prebivalstvo, v šestih pa živi mešano slovensko in furlansko prebivalstvo. Do pred 20 leti je bilo tu 18 občin. Njihovo število se je zmanjšalo, ko so občino Tarčet priključili k Podbonescu, občino Cizerje pa k Centi.

Menda ni treba še posebej omenjati kakšen je pravi namen te operacije. S tako upravno razdelitvijo bi radi pospešili raznarodovalni proces v Beneški Sloveniji. Kroži namreč govorica, da je nujno potrebno priključiti občino Brdo k Centi del občine Tipana k Nemam in del k Ahtenu. Sedem občin v Nadiški dolini pa bi preuredili tako, da bi jih združili v tri velike občine; Sv. Peter Slovenov, kamor bi vključili sedanjí občini Sovodnje in Podbonesec; Sv. Lenart, ki bi mu priključili občino Srednje in končno Hlodič, ki naj bi združili vasi občine Grmek in Dreka.

Za ta načrt se je izvedelo, ko je pokrajinski svet obravnaval prošnjo, ki so jo predložili prebivalci vasi Breg za ločitev od občine Gorjani in priključitev k občini Brdo. Prošnjo so spravili med ekte prav zato, ker bi bila brez smisla taka sprememba, če pa mislijo tudi občino Brdo priključiti k Centi, ki je glavno mesto okraja z 12.000 prebivalci, ki so Furlani ali Italijani. Podrobnosti o tej zadevi in o posledicah, ki bi jih

imela njena izvedba na škodo naše narodne manjšine in njene samobitnosti, lomo bolj obširno govorili v naši prihodnji številki.

Ivan Trinko - Zamejski

pevec in buditelj beneških Slovencev praznuje letos 25. januarja 91 let svojega življenja.

Ko se častitljivi jubilar s svojega doma za pobočju Matajurja ozira po naši oželi, ki se prebujajo iz stoletnega spanja, mu mi, beneški Slovenci, ponovno objubljam, da hočemo ohraniti čiste naš jezik, kulturo in običaje, kakor je to vedno bila tudi njegova želja.

Zakon za pomoč gorskim krajem

Da bi ustregli številnim našim čitateljem, ki so nas zaprosili, hočemo danes govoriti o zakonu št. 991 z dne 25. julija 1952, ki je v veljavi od 16. avgusta 1952 in ki določa nekatere ukrepe za pomoč gorskim krajem. Kot je znano, gre tu za celo vrsto predpisov, ki imajo namen, da bi pomagali gorskim krajem do postopnega razvoja in izboljšanja, zlasti tam, kjer je posamezniku nemogoče izvršiti dela za dvig proizvodnje v gorskih predelih.

Z drugimi besedami, ima ta zakon namen nuditi pomoč prebivalstvu gorskih krajev. Zakon ima predvsem namen, da poskrbi za varnost, kar se je še posebno občutilo v zadnjih letih, ko so v raznih predelih gorski hudourniki povzročili zelo veliko škodo in ko so velike reke povzročile poplave v ravnini, kar je bilo samo logična posledica neurejenih vodnih razmer v njihovem gornjem teku. Torej se je uvidelo vso škodo, ki jo je zakrivilo nenačrtno izsekavanje gozdov, kar je bilo predvsem delo privatnih lastnikov, ki ga je država mirno gledala. Z novim zakonom si je država prevzela breme stroškov za celo vrsto del, ki naj

bi zaradi splošne koristi vzpostavila stalnost terena in uredila gorske vode.

Druga dela, ki za javno korist niso tako zelo nujna, so poverili posebnim v ta namen ustanovljenim konzorcijem in privatnikom. Tudi tukaj pomaga država sorazmerno s pomenom in koristjo del za javnost. Zakon določa tudi organizacijo posebnih ustanov za zaščito gorskih krajev (v videmski pokrajini imamo Zavod za gorsko gospodarstvo - Ente di economia montana). Te ustanove se delijo na posebna podjetja in konzorcije za upravo gozdov in pašnikov, ki so javna last in na preventivne konzorcije.

Za izboljševanje gorskega zemljišča je predvidena klasifikacija in razdelitev območij, ustanovitev konzorcijev in izdelava splošnega izboljševalnega načrta. Vse to je organično urejeno z zakonom, ki ga dopolnjujejo številne dopolnilne uredbe, ki so bile pozneje izdane. Zakon določa tudi sredstva in njihovo razdelitev v določenem časovnem razdobju, ki so potrebna za zvebo tega načrta. Za prvo leto je bilo določenih v ta namen štiri milijarde lir, za pozneje pa po sedem milijard na leto.

Pri nas je pomoč premajhna

To bi bila v glavnem vsebina zakona za pomoč gorskim krajem, ki predvideva celo vrsto javnih in zasebnih del v nedvomno občo korist. Ne bomo se tukaj spuščali v obravnavo podrobnih določil tega zakona. Pripomnimo naj samo, da je njihov namen še precej dober in da sledijo tistemu splošnemu pravcu, ki je po vsem svetu v veljavi, kar se tiče ukrepov za zaščito ekonomije gorskih krajev.

Paš pa zasluži kritiko obseg pomoči, ki jo določa ta zakon za gorske prebi-

Fanfani sestavil novo vlado

Fanfani je končno sestavil novo vlado. Po vladni krizi, ki je bila krajša, kot se je pričakovalo, je Italija dobila zopet vlado, ki bo ostala vsaj do 26. januarja, ko se bo sestala skupščina, od katere mora vlada dobiti zaupnico. Fanfani je vlado sestavil, ne da bi lahko računal na zagotovljeno večino v parlamentu in je torej še povsem negotovo, ali bo šlo v parlamentu vse gladko.

Vlada, ki jo je sestavil Fanfani in katere seznama je predložil predsedniku republike Luigijsu Einaudiju, ki je tudi podpisal odlok o imenovanju ministrov, je naslednja:

On. Anintore FANFANI: predsednik vlade, On. CAMPILLI Pietro: minister brez listnice; On. PICCIONI Attilio: zunanji minister; On. Giulio ANDREOTTI: notranji minister; Sen. Michele DE PIETRO: minister pravosodja; Sen. Ezio VANONI: minister za proračun; Sen. Adone ZOLI: minister za finance; Sen. Silvio GAVA: minister za državni zaklad; On. Paolo Emilio TAVIANI: minister za obrambo; On. Egidio TOSATO: minister za prosveto; Sen. Umberto MERLINI: minister za javna dela; Sen. Giuseppe MEDICI: minister za kmetijstvo; On. Bernardo MATTARELLA: minister za promet; On. Gennaro CASSIANI: minister za pošto in telekomunikacije; Sen. Salvatore ALDISIO: minister za industrijo in trgovino; On. Luigi GUI: minister za delo in socialno skrbstvo; Prof. Giordano Gino DELL'AMORE: minister za zunanjo trgovino; On. Fernando TAMERONI: minister za trgovsko marnarico.

Novi ministri so prisegli pred predsed-

nikom republike dne 19. t. m. na Kvirinalu.

Kot je že na prvi pogled razvidno iz seznama ministrov, je nova vlada plod kompromisa med različnimi demokristjanskimi skupinami in torej prav gotovo tudi med njihovimi programskimi zahtevami, ki pa se v marsičem razlikujejo. V vladi manjkajo samo ljudje iz najbližje okolice užajenega Pelle in predstavniki Gronchijeve in sindikalistične skrajne levice v demokristjanski stranki.

Vsi ministri v Fanfanijevi vladi so demokristjanski poslanci ali senatorji, razen ministra za zunanjo trgovino Dell'Amore, predsednika Lombardskih hranilnic in posejilnic, politično formalno neodvisnega, baje pa varovanca monarhistov.

V položaju, ko Fanfani ne more vnaprej računati na zagotovljeno večino v parlamentu, zlasti v poslanski zbornici, bo poleg splošnih ozirov, ki jih narekuje politični trenutek, o vladni usodi mnogo odločal njen program.

Še o potnih listih

Iz tiskanske občine smo prejeli dopis, v katerem se protestira, ker videmska kvestura ni hotela izdati potnega lista nekaterim občanom, ki so hoteli iti v Jugoslavijo na obisk k svojim sorodnikom. Ni prvič, da moramo beležiti pritožbe te vrste, niti ni to prva pritožba. že dolgo časa vrši videmska kvestura diskriminacijsko politiko pri izdajanju potnih listov.

Ker ležijo skoraj vse naše vasi v pasu vzdolž jugoslovanske meje in je zelo malo družin, ki nimajo sorodnikov ali znancev v Slovenskem Primorju, zahtevamo od notranjega ministrstva, naj intervirira pri kvesturi v Vidmu, da bi prenehala s takimi diskriminacijami, ki so v osterem nasprotju z določili republikanske ustave. Potni list ni kak privilegij, ki se ga čaje državljanu, ampak je to državljanska pravica, ki je ne more kdorkoli odrekat.

V Berlinu konferenca zunanjih ministrov

Zunanji ministri treh zahodnih vele-sil, Bidault, Eden in Foster Dulles so se sestali, prvič na sedežu francoskega visokega komisarja Francoisa Ponceta, drugič pa sedežu britanskega visokega komisarja Millarja. Seje so se udeležili tudi visoki komisarji ter ameriški in angleški veleposlanik v Moskvi.

Po sejah ni bilo izdano nobeno poročilo v poluradnih krogih pa so po predpoldanski seji poudarjali, da so zahodni ministri ugotovili popolno skladnost mnenj v vseh vprašanih in da so na tej seji govorili predvsem o nemškem, avstrijskem in kitajskem vprašanju, na zahtevo Francozov pa tudi o Indekini, niso pa govorili o atomskih vprašanih in torej niti o verjetnih Dullesovih zasebnih razgovorih z Molotovom med konferenco.

Opozarjajo, da na pripravljanih sestankih ni bil določen noben dnevni red konference in da bodo o tem verjetno razpravljali zunanji ministri sami. V francoskih krogih zatrjujejo, da bo prva sejo štiristranske konference otvoril Foster Dulles, ker je poslepje zavzviške kontrolne komisije, v katerem bo prva seja, v ameriškem sektorju.

NEME

Cjesta tu Tamorah

Pred kratkem so nardili novo cjesto tu Tamorah. To djelo te bo narote s pomocijo financiameta, ki ne ga dala država. Enako cjesto to bi tjelo beti bizatno narditi se tu Vigante. Zatuó na bi se naši konsejerji interesali.

S TREBUHOM ZA KRUIHOM

Parve dni februarja no ée jeti iz Černeje 12 djeloucu tu Kanado. Usjem ve auguramo dosti srené an k' no se uarita zdravi.

NOVA CJESTA RONE - NEME

Zvjedali smo, de imajo u prodžetu za narditi no novo cjesto, ki na ée vezati Platišče z Nemami. Nova cjesto na ée petati od Ben skuozí Cufine, Gorenje an Černejó u Neme Za Platiščne ta cjesto na ée beti zlo komod, zak za priti u Neme no ée mjeti pot skrajšano za dobrih 5 kilometrou. Komod na ée beti še za Černejóne, ki no majó njih senožeti po Cufinah.

SREDNJE

Nagrajeni kmetije

Iz našega kamuna so sprejel premjo od ministrstva za kmetijstvo teli kmetiji: Durjava Anton 300.000 lir, Krizetić Ernest 100.000 lir; po 50.000 lir usak pa so debil: Durjavić Anton, Kovačevšćak Natale an Hvalica Jožef.

BRDO

Šest ljudi pred tribunaljem

Dne 22. ženarja e se muoru zagovarjati pred videmskim tribunaljem Pinosa Gino iz Zavriha zavoj nenamjernega umora (omicidio colposo) 68 ljet stare Lendaro Katerine iz Tera. Pinosa e lansko ljetó 16. aprila uozóu fameji Lendaro gnoj s svojim motokarom an kar e parpeju do neke rive (strmina) so Lendaro Katerina an njena dva nevouda pomagali žburtuati motokaro, zak e bi pejz maso velik Motokaro e šu nazat dou po rivi an partisu Lendarjevo itako močno kuintri hiši, de je soboto potém umarila.

Po tej nesreéce e Pinosa uteku an e se prežentou karabinerjam šele tri dni potém. Zavoj tega e bi Pinosa denuncijati tribunalju an no ga težijo, de je on kriju smarti žene zavoj neprevidnosti an zavoj tega, ki e peju prevelik pejz po hriboviti poti. Po tej nesreéci so familijari Lendarjeve dali karabinerjam druge prove o tem fatu, de bi zmanjšali resposabilitat Pinose. Povjedali so, k' ne Lendarjeva pejala voz gnoj an so ji par tjem pomagali potiskati Pez Marija an Lendaro Virginja iz Tera an de se je med vožnjo uderila uar, k' ne sarvijala za ulejši an k' zavoj tega e voz šou narat dou po rivi an partisu ženo b mjeru. Zavoj tega, ki njeso povjedali resnice o tej nesreéci so se muorili zagovarjati pred tribunaljem: še Lendaro Giulio, njega sinouje Lendaro Alojz an Ivan, Virginja Lendaro an Pez Marija.

Videmski tribunal e díbatiment preuožu na 29. ženarja, zak ne muorejo konstatare ljuse ta na puostu nesreéce kako e te fat succedou.

ZA TERSKO CJERKU AN FARUŽ

Notrauje ministrstvo (Ministero dell'Interno) u Rimu je te dni dalo kontríbut štatal za 600.000 lir za popraviti cjerku an faruž u Teru.

CEDAD

Za gradnjo novega špitala

Ministrstvo za javna djela je sporocilo, de so nakazali 50 milijonou lir za dograditeu novega špitala u Cedadu. Dosedanji stroški za gradnjo špitala so znašali 135 milijonou lir. Tekon ljeta ko novi špitau dokončan.

GORJANI

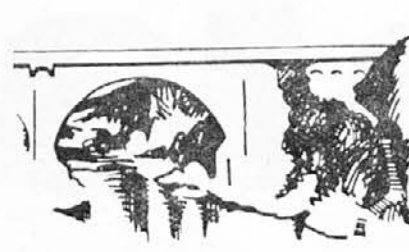
Za pomoč smo pozabljeni, za tase te parvi

Tej, k' to je znano, naš kumun e bi spet gor postavljen ljeta 1946. Dve vasi (Flipian an Breg) so slovejske, te druge so furlanske. Miništracjon kumunal, naj bo ta stara al ta nova, ne poslala prefeturi tu Videm večkrat poročila (relazioni) o kritičnega stanja u tikerem no se nahajajo naši ljudje, a fin donás autoritadi njeso šéé neč nardile za priti nam na pomoč. No koj obečuvajo, k' no ée čati tuo al' to druge, nazadnje ljudje no majó simpri živiti tu štanti an kontinuatí tase plačuvati.

Mi ve ne uprašamo dosti reči, saj smo

IZ NAŠIH VASI

ljudje, k' ve njemamo velikih pretez. Breg, k' to je na vas rat velika na njema šéé cjesto, na je brez električne luči, brez škole. Če no nečéje, k' ta vas na poj pod kumun Brdo, naj almankej naredejo te reči brez tikerih to je živitje težko. Po Nadižki dolini je govorno centenarje milijone lir že špendóu za pomati ljudem. Enak dirit ve mamó še mi, saj to se še tie par nas čekará po slovejsko an smo še mi dan kumun ložen bliz: kufina

PODBONESEC

Število prebivalstva u našim kamunu

U preteklem ljetu se je število prebivalstva u našem kamunu zmanjšalo za 96 duš. U pričetku ljeta je bilo 3839 ljudi bivajočih, med ljetom se je rodilo 64 otrok, umrlo je 46 ljudi, izselilo za stalno 178, priselilo pa se jih je 67. Odsotnih ljudi je bilo konec ljeta 489, to je večina emigrantou u inozemstvu, ki imajo še rezidenco u našim kamune.

OD PLESA DO PARAZONA

Pretekli tjedan so organi javne varnosti ustavili an a paražon spravili 30 ljetno Gujón Virginijo iz našega kamuna, ker so jo osunili, de je ukradla nekemu Tržčanu 100 taužent lir, medtjem ko je z njim plesala u adni oštariji u Montalkonu. Okradeni mož je rječ denudóu policiji u Vidmu, ki je Gujón Virginijo hitro izsledila.

SV. PETER SLOVENOV

Smrtna cjestna nesreča

Pretekli tjedan se je zgivila na cjesti med Špetrom in Cedadam huda nesreča, kjer je bio do smarti povožen Koren Gaetan iz Petjaha. Mož se je vraču zverel iz Cedada damú s kolesom, kar ga je vargu na tla motocikel, ki ga je vozu Dino Fasano iz Saržente. Na tistem motociklu je bio tud domačin Dorboš Peter. Koren je par močnem udarcu ob tla ušafu več poškodih po usem telesa an mu je tud počila lobanja. Umrú je hitro potlé ko so ga parpejal u čedadski špitau. Medtjem ko Fasano ni bio ranjen je Dorboš par padcu ušafu hude poškodbe an zatuó je tud njegove stanje u nagobarnosti. O uržuhu nesreče preiskujejo karabinerji.

REZIJA

Huda prometna nesreča

V soboto, dne 23. tega meseca, ob 13.30 uri se je pripetila na ovinku državne ceste blizu Možnice huda prometna nesreča, ki na srečo ni zahtevala smrtnih žrtv. Ob tej uri je privozil avtobus, ki vozi iz Rezijske u Videm in se je na omejenem ovinku zaletel v tovorni avto, ki je bil polen lesa. Da bi šofer avtobusa preprečil večjo nesrečo, je z vso silo na hitro zavoril. Ker pa so bila tla močno ledena, zavora ni pomagala in avtobus je drsel dalje in zadel s sprednjim delom v tovorni avto. V avtobusu je bilo 14 potnikov, ki so se zelo prestrašili, ko so videli, da so se šipe razbile in zato so v večki zmedenosti poskakali na tla. Nekateri so bili tudi lažje ranjeni in so jim nudili prvo pomoč na licu mesta. Težko ranjen pa je Aldo Negro iz Ravenne, ki je sedel spredaj, kjer je avtobus utrpel največ škode in zato so ga morali peljati v bolnico u Tolmežu.

Na kraj nesreče so prišli takoj orožniki iz Možnice in agenti cestne policije, da so ugotovili vzroke te prometne nesreče. Avtobus, katerega lastnik je tvrdja Caligaro iz Rezijske, je utrpel približno za pol milijona lir škode, medtem ko je tovorni avto ostal skoraj nepoškodovan.

TECAJ ZA EMIGRANTE

Pretekli teden so v Tolmežu otvorili tečaj, kjer bodo poučevali razne tuje jezike, zemljepis, zgodovino, higijeno, o pravicah delavcev itd. Ta tečaj je namenjen emigrantom tolmeškega okraja. Ponor spada tudi Rezijska, da se seznanijo z goroj omejenimi predmeti, ker je potrebno, da jih poznajo, ko hodijo v inozemstvo na delo.

Pokojni Gaetan je bio star 73 ljet an je bio zaveden Slovenec, pošten an parljubljen med ljudstvom. Družini naše iskreno sožalje.

HRBTENICO SI JE ZLOMU

Preteklo nadeljo u poznih večernih urah, kar se je vraču prout svojemu duomu je Guido Gujón, star 33 ljet, iz Sčigle zgrbu raunteže an padu čez zid ob cjesti u jarek. Par padcu je mož zgrbu zavest an šele čez več ur je začeu klicati na pomoč. Ljudje so njegovo klicanje čul šele prout jutru, kar so šli na djelo. Ubogega ponesrečenca so hitro pejal u špitau, kjer je zdravniki ugotovili, de ima Gujón zlomljeno hrbtnico an da so mu zavoj tega paralizirale roge an je malo upanja, de bi ozdravu.

NAGRAJENI PAR KONKORSU ZA POVEČANJE PRODUKTIVNOSTI

U našim kamune so bli premjani teli kmetije na konkursu za povečanje produktivnosti, ki ga je razpisalo ministrstvo za kmetijstvo an gozdarstvo (Ministero Agricoltura e Foreste): Pagon Ranieri 300 taužent lir, Mulič Avgust 100 taužent lir an Strazzolini Alojz 50 taužent lir.

Pagon Ranieri je ušafu drugi premjo kategorije malih posestev.

TAT STAROGORSKEGA SVETIŠČA IZPUŠČEN IZ ZAPORA

Zavoj pomilostitve (amnistia) je bio izpuščen iz paražona Spekonja Mario, star 21 ljet, doma iz Dolenjega Barnasa.

TAJPANA

Demografsko stanje

U preteklem ljetu se je u našim kumunu rodilo 31 otrok; umrlo je 35 ljudi; priselilo (paršil stat tu naš kumun) se je 17 ljudi; izselilo (šil stat uó našega kumuna) se jih je 49 ljudi.

Iz teh podatkov to je razvidno kako naša populacion usako ljetó pada. Ljetos na parvi dan ljeta smo registrirali 36 ljudi mankej kot lansko ljetó. Če to bo šlo takole indavani, čez 50 ljet tu našim kumune to ne bo več ljudi.

U PLATIŠČAH JE UMRLO 7 LJUDI, RODIL SE JE PA SAMO 1 OTROK

U preteklem ljetu so u naši vasi umrli teli ljudje: Sedola Ginc (umrl u Fran-

Spekonja je lansko ljetó ukradu iz nahiratnika u cjerkvi Stare gore 200 taužent lir an zavoj tega je bio štrafan od videmskega tribunala na 4 ljeta an 4 mjesec paražona. Ta štraf mu je sadá prizivno sodišče (Corte d'Appello) u Benetkah zmanjšalo na 2 ljeti an 8 mjesecu paražona an zavoj pomilostitve je Spekonja spet na svobodi.

BOMO IMJEL FABRIKO MARMELADE?

Njeka italijanska dita je imjela nardit nardit u Špetru 'dno fabriko marmelade an distilerijo an je zatuó poslala pred kratkem svojega zastopnika, de bi u naši okuolici mogú kupit kos sveta. Čeglih je ponuju ljepe soude za zemljitše, ga ni mogu ušafat.

Tuo je velika škoda, ker ée bi u Špetru bila tajšna fabrika bi lahko po višem kupu prodal sadje an bi istočasno ušafal djelo več naših djeloucu. Za tuo bi se muoru interesirat naš kamun.

TORJAN

Otvoriteu novega vodovoda

Dne 17. tega mjesca je bla u Torjanu inauguracjon drugega dela kanunkega vodovoda. Parvi del vodovoda, ki kolegá vas Skrlia je bio narejen še ljeta 1919, sadá so ga pa podaljšal za pet kilometru, takuo, de pride do Torjana. Stroške za nardit tisto djelo, ki znašajo 85 milijonou lir je uzdaržala no part daržava an no part naš kamun.

SF O PADCU PREBIVALSTVA U VISKORSI

U zadnji številki »Matajurja« smo pisali kako te zmanjšalo število ljudi u Viskorsí. Ta statistika ne zbodá več koj kakeha pohlavarja, ker no bi tieli rado čeržati skrito resnico o kritičnem stanju ro našeh vaseh. An znižanje populacioni to je najbu jasen dokaz te resnice. Ti podatki no njeso majedan »sekrét«, an usaki o more jeti tu kumun jih kontrolirat

Za de bi naši ljudje imjeli no jasno siško glede zmanjšarja števila populacioni tu Viskorsí, se nam zdi potrebno publikati podatke od usjeh ljudskih štetij (censimento della popolazione) od lieta 1911 naprej:

Ljudsko štetje 1911:	1012 ljudi
» » 1921:	939 »
» » 1931:	876 »
» » 1936:	712 »
» » 1951:	545 »

Podatki iz ljudskega štetja od ljeta 1951 so provizorični.

GRMEK

Tud u našim kamunu so nekatjeri kmetje došli nagrado na konkursu, ki ga je razpisalo ministrstvo za kmetijstvo. Nagrajani so tili: Florjancić Ivan 100.000 lir, Tomazetić Jožef 100.000; po 50.000 lir pa so prejeli tili: Cicigoj Anton, Trušnjak Ciril, Blazetić Jožef, Kragil Anton an Kanalac Alojz. Drugi kmetje, ki niso teknoval naj bi posnemat nagrajence, ker s tjem bi zbuočšal svojo zemljo an povečal pardejlek. Enako tekmovalje boju razpisal tud ljetos na pmlad, zatuó naj kmetje ne zamudijo tiste prilike.

SOVODNJF

60 milijonov za matajursko cjesto

Troštamo se, de bo ljetos nareta cjesto, ki bo vezala vas Matajur z dolino. Za gradnjo tiste cjesto je pred kratkem ministrstvo za javna dela (Ministero dei Lavori Pubblici) nakazalo 60 milijonou lir. S tistem denarjem se bo muorila nardit cjesto tud u vas Mašera.

Tisto novico so naši ljudje sprejel z velikim veseljem, ker ljetos, kar bo egesta nareta, no konc križevga pota an boju svoje pardejleke vozil an ne več jih nosil na hrbtu ku živina.

OBISK DVEH ITALIJANSKIH PARLAMENTARCEU

Ni dougo od tuod, de sta bla u našim kamune italijanska parlamentarca onorevole Ceccherini an senator Piemonte. Parpeju jih je Domenis iz Cedada. Parlamentarca sta člana socialdemokratske stranke an sta paršilá h nam zatuó, de bi ušafala še kaj novih članou za njih stranko med našimi ljudmi. U Brdcah so skical sestanek u Rošovi oštariji na katjerega je paršlo 12 ljudi. Tuó je jasen dokaz, de naši ljudje njemajo velikih simpatij do tiste stranke, pa čeglih jih vabije vanje parlamentarci sami.

NAGRAJENI KMETIJE

Na konkursu za povečanje produktivnosti sra ušafala premjo dva naša vaščana: Markič Jožef 200 taužent an Cenčon 100 taužent lir. Premjo jim boju dal dne 28. februarja u Vidmu ob priliki posebne cerimonje.

PRAPOTNO

Autobusna proga Videm - Stara Gora

Autobusna proga Videm - Čedad - Stara gora bo redno delovala ob nedeljah an praznikih tud u zimskem času. Vožnji red je tale: odhod iz Vidma ob 8.05; odhod iz Stare gore pa ob 12.05.

FOJDA

Za novo cjesto Fojda - Pedroža - Podcerkev

Do konca zadnje vojske use slovenske vasi našega kamuna niso imjele cjesto. Pred nekaj ljeti pa so jih več zgradil an sadá sta samo še Podcerkev an Pedroža brez nje. Troštamo se pa, de boju še te ove vasi u kratkem imjele svojo cjesto, saj je govorno že dodežu držauni prispevek za nardit tisto djelo 16 milijonou lir. Djelo bi muoralo bit čokončano tekou tega ljeta

KAJ SLOVENCEU JE U FOJDI?

Nobedan ne vje še kaj Slovenceu je u našim kamune, ker italijanske oblasti nečéje tega povjedat. A usodno se je zvjedalo, de u fuodskem kamunu živijo 179 družin, ki govore izključno slovenski jezik an tiste so razdeljene takole: Ceccherla družin 124, Pedroža 36, Podcerkev 15, Podklap 10, Vile 26, Ravne 29.

Druge 25 družin, ki njeso uštjete u zgoraj omenjenem popoumoma slovenske vasi so razpršene po furlanskih vaseh našega kamuna. Z ozirom števila slovenskega prebivalstva u Fojdi bi muoralo bit u našim konseju najmanj 8 konsejerjou, na žalost pa imamo samo 7 dnega.

POŠTA

D.K. - Srednje - Ce je res, da je omejenji uradnik tako postopal z vami, kot nam pišete, ga lahko tožite, ker je kršil zakon. Najbolje je, da se o tej zadevi posvetujete z odvjetnikom.

S.A. - Brezje - Po zakonu, ki so ga izdali lansko leto za pomoč gorskim krajem lahko dosežete izplačilo 75% stroškov, ki jih boste imeli pri gradnji nove hiše. Prošnjo je treba nasloviti na Ente Economia Montana u Vidmu.

M.J. - Platišče - Jalovost krave je pojav, ki bi moral biti smatran kot bolezen in zato bi vam morali kravo zamenjati ali pa vam morajo plačati odškodnino. Obrnite se do občinskega veterinarja ki naj vam napravi spričevalo in to predložite trgovski zbornici (Camera di Commercio) s katero ste sklenili kupno pogodbo.

N.A. - Tipana - Za tuó pratiko uredit to koventá, k' te nam pošji še certifikat penal na kolkovanem papirju (carta bollata) za 300 lir. Če čes, ki ve ga mi prokurajmo, muoreš nam poslati rojstni list (certificato di nascita) na prostem papirju (carta libera).

K.J. - Podbonese - Komisija za priznanje partizanov, ki so se borili u inozemskih partizanskih enotah, je prenehala svoje delovanje. Ker je pa še vedno precej slučajev, ki se niso o pravem času prijavili, bo verjetno komisija zopet vzpostavljena. Cim bomo kaj izvedeli, vam bomo sporočili pismeno.

Beneška Slovenija po padcu patriarhove oblasti

Kako jedo razni narodi

Patriarhovo oblast so bili močno ošibeli prepri med furlanskimi grofi, ki so bili surovi, bojeviti in so se med seboj smrtno sovražili. Ker se niso mogli lojevati proti zunanjim sovražnikom, so se med seboj napadali in pobijali, da je bilo groza.

To notranjo razcepljenost patriarhove države so znale Benetke dobro izkoristiti. Malo po malem so odvzele Patriarhu med leti 1410—1420 skoraj vso Patriarhovino. Cedač se je podvrzel Benetkam prostovoljno dne 10. julija 1419 in njegovemu zgledu so sledili kmalu tudi drugi gradovi in mesta, kakor Videm, Humin, Pušja vas (Vençon) itd.

Ko je propadla Patriarhova oblast nad Furlanijo, ni imela Slovenija (Schiavonia) nič skupnega s Furlanijo, v njej ni bila odvisna od Cedača, Vidma ali Furlanskega parlamenta. Med tem ko so se ti podvrgli Benetkam že 10. julija 1419, se je podala naša Slovenija pod varstvo Beneške republike po dolgih pogajanjih šele leto pozneje, 15. avgusta 1420, potem ko je dobil njen Parlament (Arengo) od Republike vsa zagotovila in priznanja, da bo ta sprejela in spoštovala vse dotadanje pravice avtonomije. Od takrat se je naša Slovenija imenovala »Beneška Slovenija« (Schiavonia Veneta).

Beneška republika je torej potrdila beneškim Slovincem staro upravo in pravno avtonomijo in, da se jim še bolj prikupi, jim je dodala še nove privilegije, katerih do tedaj niso imeli. Doži (Doge) so spoštovali in o vsaki priliki z novimi dekreti potrjevali svoje dolžnosti do Landarske in Mjerske Banke, branili so njih avtonomijo pred Cedačem in Furlanijo, ki sta vedno skušala vrivati se tudi v Slovenijo. S tem si je Beneški Senat zagotovil zvestobo in vdanost beneških Slovincem, in smatral njihovo ozemlje kot mejno pokrajino, ki je varovala Republiko pred Avstrijo.

Beneška Slovenija je imela samo eno dolžnost do Republike: varovati vzhodno mejo, zlasti prehode (Podbonesec, Livek, Klobočarji, Sv. Miklavž), za kar je v sili rabila do 200 mož. Ni bila dolžna dati Republiki ne vojakov, ne davkov, ne drugih dajatev. Sama je imela v rokah sodniško in administrativno oblast.

V potrdilo prinašamo samo nekatere izmed šestih dekretov Republike, ki potrjujejo avtonomijo in pravice Beneške Slovenije:

Leto 1558 — 12. oktobra:
Dožev dekret, ki izjavlja, da omenjeni sosednji dolini (Landarska in Mjerska) sta ločeni ne samo od Cedača ampak tudi od domovine (Separate non solo dal territorio stesso di Cividale ma dalla Patria stessa).

Leto 1660 — 8. februarja:
»Senat potrjuje, da se morata obe dolini smatrati kot ločeni od Zemlje, mesta in Domovine.«

Leto 1662 — 2. marca:
Pismo predsednikov dvajsetih »Mojstrov« Senata, ki se sklicujejo na prej-

»nje deklete do »ducata« od 22. septembra 1492, in potrjujejo isto kot prejšnje.«

Leto 1663 — 11. aprila:
Dožev dekret, ki izjavlja, da je ozemlje »Bank« ločeno ne le od Cedača in čedajskega ozemlja, temveč od Domovine same (non solo da Cividale e suo territorio ma dalla Patria stessa).

Dožev pismo istega datuma »pohvali najzvestejše prebivalce Landarja in Mjerske, ki prebivajo pred Alpami, na meji Nadvojvode (avstrijskega) in jim potrjuje njih privilegij zaradi nepretrganosti vestobe in zaradi nad vse težkega bremena, ki ga morajo nositi v času

vojna in kuge za varstvo nad vse važnih prehodov, na svoje stroške.«

Leto 1778 — 2. aprila:
Dekret, ki je bil odobren od Senata dne 11. junija prejšnjega leta, potrjuje, da Slovenija »je drugi narod in ločena od Furlanije in se upravlja sama« (come una nazione diversa e separata dal Friuli che si governa da se).

Leto 1796 — 9. marca:
Zadnji beneški dož, Ludvik Manin, izda naredbo, s katero vnovič potrjuje in pooblašča Landarsko in Mjersko Banko s civilnim, kriminalnim in najkriminalnejšim sodstvom.

VEDOMEC

(Narodna pripovedka iz Beneške Slovenije)

Mati je imela sina, ki je imel že ob rojstvu zelo črne obrvi. Spoznali so takoj, da je Vedomec, ki bo znač čudne stvari in katerega se bodo balji drugi ljudje. Hoteli so ga ozdraviti te bolezni, pa so ga takoj ob rojstvu nesli na bližnje polje, kjer so poiskali roglasto vinsko trto, skzi katero so vtaknili Vedomečka. Nato so se vrnili po drugi poti domov.

Ker med potjo niso prav nič govorili, so mislili, da je njih početje pomagalo, da bo postal Vedomeček navaden človek. Toda zelo so se motili, kajti vinska trta, skzi katero so Vedomečka utaknili, ni usabnila.

Vedomeček je rastel, postajal je zelo živahen in pameten deček. Vendar je imel svoje posebnosti. Ponciji je vstajal, se plazil tihno iz hiše, hodil po strehah, prikraclal se je skzi okno, pa tudi skzi ključavnico v tuje hiše in se je znal napraviti nevidnega. V hišah je z nožem zbadal odraste in metal otroke iz zibelj. Davil je tudi živali. Vse to je delal ponoči, nihče se ga ni mogel ubraniti, ker ga nihče videl ni. Čez dan je bil najprijaznejši človek, delo mu je šlo hitro in gladko od rok, radi česar so ga imeli vsi radi.

Neke noči je Vedomec pozno kolovratil proti gozdu. Opazovala ga je stara teta, ki radi starosti ni mogla spati. Dasi stara, je vstala in mu sledila. Prišla sta že daleč v gozd, kar se Vedomec ustavi in močno zabrliga. Kmalu se mu približajo razne temne postave, primejo se za roke in začnejo rajati. Nato so se jovali in se tolkli med seboj. Nazadnje so si pripravili večerjo in pojedli listico iz mačka, ki sta ravno prilezli mimo. Medtem so se menili, kako dobro bi bilo, ako bi mogli dobiti kot posebno slaščico človeško kri. Ako zajde navaden človek med Vedomeca, ga ti brž ujamejo, slečejo mu kožo, kri mu izsesajo in meso mu izjedo do kosti. Kostni mečejo kvišku, potem jim zopet zbero, oblečejo v kožo in človeka zopet ožive. Tako oživljen človek je ves slab, medel in bled. O takem človeku pravijo, da so ga »vedomeci obilžali«.

Stara teta je imela pri sebi rožni verec. Ko je Vedomec stal v krogu v njegovi bližini, je udarila z rožnim vencem po njem, vsa družba se je razpršila. Vedomec je ostal sam in odšla sta proti domu. Tako je bil Vedomec za vedno rešen vedomstva in ljudje ter živali so imeli odslej mir pred njim. Vsa vas se je oddahnila, kajti mir je zavladal v nji.

Nekdanji obseg Beneške Slovenije

Kot je pisal že naš slavni rojak Franc Musoni, je bil obseg od Slovincem naseljenih krajev v videmski pokrajini nekdanje večji, kot pa je danes. Dejansko saje pred 60 ali nekaj več leti govorilo po slovensko v Praprotnem, Ibani, Torjanu, Fojdi, Ahtnu in po številnih vaseh v občinah Neme, Cizerje in Gorjani. Znani italijanski pisatelj Marin Sanudo postavlja meje Beneške Slovenije pred vrata samega Cedača (glej »Itinerario per la Terra ferma Veneziana nel 1483«, Padova, 1847, stran 139). Tako je tudi proveditor Beneške republike Vincenzo Bollani zagotavljal, da se je v starih časih govorilo po slovensko ne samo v večjih furlanskih središčih Ahten, Neme in Fojda, ampak tudi v Možnici (Mogge).

Dejstvo, da v teh krajih in v mnogih bližnjih vaseh ne govorijo danes več po slovensko, je treba pripisati položaju teh Slovincem, ki niso bili strnjeni kot v vzhodnem delu Beneške Slovenije pač pa razkropljeni in se je po teh krajih že pred 60 do 80 leti začelo po cerkvah pridigati po furlansko ali italijansko. Prebivalstvo teh krajev ni imelo svojih lastnih upravnih enot, ampak je bilo priključeno občinam s furlansko večino, ki jih je asimilirala. Tudi vasi v neposredni bližini zgoraj omenjenih krajev, ki pa so še ohranile svojo slovensko go-

Preveč dolgočasno bi bilo, če bi imeli vsi narodi in vsa plemena enake običaje, šege in navade. Na vasi in celo v mestu ljudje z začudenjem gledajo zamorca, občudujejo vedno se smehljajočega Kitajca in strmijo v Indijanca, običajno okrašenega s pisanimi okrasnim perjem. In ne samo po barvi, tudi po govorici, po hoji, smeju in joku se razlikujejo ljudje med seboj. Zanimivo pa je tudi kako različni narodi jedo.

Evropejec, ki pride v daljne, večkrat še popolnoma neznane kraje, strmé opazuje posebne navade in šege. Seveda prav tako ti narodi ne razumejo naših običajev, če nas obiščejo.

Fri neomikanih prirodnih narodih imajo razni običaji pri jedi večkrat tudi verski pomen. Nekateri afriški rodovi imajo navado, da kdor hoče jesti, se od drugih oddalji ali kratkoma odstrani. Za vzrok tej navadi navajajo, da se boje »hudega pogleda« gledalcev.

V Orientu jedo ženske in moški ločeno. Turki pijejo zjutraj kavo ali čaj in obenem kadijo pri tem iz čibuka (posebne dolge pipe). Če je uradnik, potem sprejme v tem času samo svoje podrejene. Trgovski pogovori so običajno kmalu končani in že imajo poželenje za prihodnji zajtrk, kamor so vsi brez po-

ziva povabljeni, kajti neprimerno bi bilo, v sobi, kjer drugi jedo, ostati kot gledalec. Prav tako smatrajo za nedostojno pri podaljšanem obisku zapustiti hišo brez prigrizka.

Vsak pravoverni mohamedanec začne jesti s soljo in konča s kisom. Če začne s soljo, potem je obvarovan proti sedemdesetim boleznim in če konča s kisom, potem bo njegovo premoženje stalno naraščalo. Gost mora prvi začeti jesti in zadnji končati.

Glede jedi nas smatrajo Indijci za barbare. Ne poznajo ne vilic, niti žlic. Z rokami zgnetajo iz riža majhne kepice, katere mečejo nato naravnost v usta. Za kročnike jim služijo razni listi banan. Noža Indijec ne pozna in ne potrebuje, meso je že prej tako pripravljeno v obliki majhnih kock, da ga lahko zaužije. Kadar pije, se Indijec ne dotakne kozarec z ustnicami, temveč ga drži visoko nad glavo in vilva pijačo v široko odprta usta.

Kitajci uporabljajo mesto žlice in vilice posebne jedilne paličice, nazvane »pomočnike«. Paličice so sestavljene iz slovinine, kosti, bambusa ali lesa, z okovjem ali brez njega, večkrat so dolge celo do nog. V eni roki držijo paličico navadno močno, druga roka pa ostane gibljiva, da lahko s njo nosijo narezane koščke v usta. Paličko porabljajo še zato, da zastalo hrano potiskajo v usta.

Nekateri narodi sploh ne poznajo naših posode in jedilnega orodja, s tem jih sezanijo šele tam naseljeni posamezni Evropejci. Vsi prirodni narodi se zelo neradi privadijo evropskim običajem. Kar velja pri teh ljudeh za samo ob sebi umetno, bi smatrali pri nas za neolikarstvo in nedostojno. S tem pa še ni rečeno, da vsi belokožci brez izjeme jedo dostojno. Mnogi jedo še grše kot največji divjaki in lepo jesti je velika umetnost, kateri ni vsakdo kos.

SV. LENART SLOVENOV

FRANCE BEVK:

PASTIRCI

1

Nastalo je jesensko jutro. Petelini so bili že odpeli, na goré je posijalo sonce. Le Rolidnica, raztresena vas na osovem pobočju, je bila še v senci. Prebučili so se ljudje in živali. Razlegalo se je kričanje otrok in lajanje psov.

Pod vasjo so se med njivami in sadovnjaki divgala tri brda. Na vsakem je stala po ena samotna kmetija Brdarjeva, Pologarjeva in Kolkarjeva. Tudi od njih se je razleglo bleketanje ovc, petje zvoncev in vpitje pastirjev.

Crede so se usule po treh klancih, ki so vodili po pobočju. Sredi senožeti so se poti združile v eno. Ta je vodila na gmajno.

Vsako jutro so se pastirji kosali, kdo bo prvi na razpotju.

»Ho-o-oj!« so se oglašali drug drugemu.

»Ho-o-oj!«

Ovce treh šred so se pomešale med seboj in tekle proti gmajni ko živa, bela reka.

Pastirji so se pozdravili s krikom in smehom.

Bili so skoraj enako oblečeni. Srajca, hlače z ero naramnico in jopič. Pa klobut, ki jim je tičal nizko na uhljih. Za klobutom petelinje ali srače pero. V rokah so vihteli dolge šibe. Preko ramen so jim visele platnene malhe in jih tolkle po bokih. V njih so nosili pastirsko kosilo. Kos ječmenovega kruha, prgišče krušk in nekaj sirovih krompirjev. Bose noge so jim bile črne do kolen, kakor da nosijo nogavice.

Res, od daleč so bili podobni ko krajcar krajcarju. Toda bili so si precej različni.

Ferjanč, ki je služil pri Pologarju, je imel belo lase in širok, pegast obraz. Bil je krepkih udov, od vseh najmočnejši, zato sta ga morala ostala dva upoštevati in ubogati. Najmlajši je bil Blaže, Brdarjev pastir. Imel je malce ukrivljena nogo in glavo ko repa. Rjav obraz mu je neprestano smehljal. Črne oči

so mu gledale, kakor da vidijo nekaj izreznega. Bil je zelo ubogljiv in je rad vse verjel. Če mu je rekel Ferjanč: »Glej kravo, ki leti po zraku!« — je že pogledal. In nič ni zameril. Morda ga je imel prav zaradi tega Ferjanč rajši kot Lenarta. Ta, ki je pasel Kolkarjeve ovce, je bil dolg kot Ferjanč, a suh ko trlica. Kostni, unilji, lasje — vse je kar štrlelo od njega. Tudi oči so mu lezle izpod očala. Bil je izvrsten deček, lepo se je dalo z njim igrati. Ze zaradi tega, ker je bil zelo iznajdljiv. Toda ni se dal imeti za norca in tudi ubogal ni rad.

Tisto jutro so bili dospeli vsi trije hkrati. Lenart in Blaže sta tekla za ovcami. Ferjanču se ni mudilo. Sive oči so mu bile uprle v listnik, ki je ležal ob poti.

Postal je in se previdno ozri okoli sebe. Pod jeseni v Brdarjevi senožeti je zagledal žensko, ki je smukala listje z okloščenim vej. Bila je Matevževka.

Ferjanč je pomislil na njenega moža. Šprva je kazalo, da bo pustil listnik v miru. Saj se ni zavedal, kdaj je bil iztegnil roko. Menda se ga je bil koš sam oprjel in se drsal za njim po klancu. Ferjanču ni bilo treba drugega, kot da je z očmi pasel žensko. Ni se ozrla.

Ustavil se je ob živem plotu, ki je delil senožet od gmajne. Saj res, koš je priskakal za njim. Prespeti listnik! Kaj

naj z njim naredi? Zavihtel ga je, da je obvisel v grmovju.

Ovce so se bile medtem že razkropile med grmovjem, po tratah z nizko travo. Slišati je bilo le cinglanje zvončkov.

Pastirji so se razgledovali preko potoka. Zemlja je bila mokra od rose. Na pajčevinah, ki so prepredale brinje in preslico, so se svetile drobne kapljice. Preko trate je ležala rahla, prozorna meglica. Sonce še ni bilo doseglo gmajne.

Ferjanč si je bil vtaknil roke v žep in je žvižgal. Počasi, na skrivaj se je ozrl proti Brdarjevi senožeti. Nato je pogledal tovariša. Molčala sta, kakor da si izmišljata kako igro. Zarana je bilo neprijetno gaziti po rosi, ki je pekla v bose podplate.

Beloglavc se je molče okrenil in odšel proti skali, ki je stala sredi gmajne. Lenart in Blaže sta mu sledila.

Skala je bila visoka, strma, podobna stolpu. Na vrhu je bila trata, sredi trate je rasel mlad macesen. Ferjanč se je pogljal kvišku, že je bil na vrhu. Sledila sta mu tovariša. Sedli so na rob, noge so jim bingljale v zraku.

Od onod se jim je nudil razgled od obojne do vrha triba. Pred njimi je ležala gmajna kot na dlani. Na eni strani je mejlja na laze in na gozi, ki se je vlekel daleč v divjo sotesko in v nasprotni hrib, a na drugi strani na Lisičjo gra-

po. Pod gmajno je bila strmina. Skale, krivčasto drevje in prepadi. V dnu je sumel potok. Vse ostalo pa valovita zemlja, na katero je pravkar posijalo sonce. Brda in tokave, tu mlaka, a tara studene, ki je po žleblju curel iz zemlje in se izgubljala v pesku. In vse to poraslo z drevjem in grmovjem. Čez jelšo in lesko se je spenjala loza. Prepletala se je z robido, zruženi sta delali zeleno streho. Ob skalah je rasio brinje, na vlažnih mestih praprotni, na ilovici preslica. Kdaj pa kdaj je priskakljajl čez gmajno zajvek, zastigel z ušesi, potresel z repkom in izginitil proti lazom. Belj poredko so pastirji srečali listico. V grmovju so gnečile ptice.

Dečki so molče psli poglede.

To je bil njihov svet. Tja noben drug pastir ni zaganjal svoje živine. Če je kak tuj deček zašel v gmajno, se je začela bitka. Frčalo je kamenje, udarjalo so pesti. Pastirji niso pustili, da bi tučl koo drugi užival njihovo Indijo Koromandijo. Nikjer ni bilo tako lepih jagod in tako debelih robidnic. In lesnik, ki, ki so v bogatih kobuljah viseli na vejah. V jeseni so se čadani sami od sebe usipali na tla. Lesnik niso marali, niso zametali drobnice. Le orehov so si zastili ljudje. Toda nekatero prgišče jih je na skrivaj zašlo tudi v njihove malhe.

(Nadaljevanje sledi)

ZA NAŠE DELO

Djelo u vinogradu

Sadā muorate imjet parpravljeno use potrebno za rjezanje an vezanje vinjik kakor tudi orodje, kolē an beke. Kar je ljepa ura lahko začnete obrjezovat, a najparvo ta stare an šele buj poznō te mlade, kar se ni trjeba bat mraza.

Za nou nasad vinjik an paštanje muorate poskarbjet še tale mjesac, ker bo pozneje še dosti drugega djela. U sončnik an brezvjetarnih krajih uredite vinograd an ga tud skopajte, de buoste mogli sadit med varste vinjik tud grah, fižol al kaj drugega.

... u klijeti

Vinsko klijet odpirajte le ob ljepem an jasnem vremenu, de bo u njej čist vjar an gorkuota okuol deset gradu. Gledejte, de boju sodi nimar pouni an dobro ataknjeni. Če pade temperatura u klijeti pod deset gradu še ni nagobarnosti za vino, če je pa hud mraz pa muorate u klijeti ogenj snjtit.

... u shrambi

Gledajte, de vam ne zmazrne krompir! Zatuō muorate večkrat pregledat kajšna temperatura je u klijeti. Če je temperatura pod nič, krompir zmazrne an ni več dobar. Sadā je tud čas, de zberete krompir za sjeme.

Kam bosta sadil sadno drevje

Jablane so za zemljo zlo delikatne. Korenine tistega drevesa ne rastejo zlo globokō, ker se razrašajo buj par varhu. Narbuojs raste u ne preveč težki ilovnati an japneni zemlji. Posebno dobro rastejo an obrudijo, če je u zemlji tud lapor.

Hruške rastejo an dobro rodijo u buj težki an globoki zemlji, ki ima zadost japna. Korenine od hrušk grejo globoko an sparjemajo hrano tudi iz globline. U negloboki an slabi zemlji an neprimjernih legah rodijo slabe sadove. Zguočne suorte an hruške za mošt djelat so manj delikatne an rastejo tud u slabi zemlji.

Česplje an slive se zadovoljijo tud s slabšo zemljo u visokih krajih, de imajo le zadost mokrote an zadostno zavetje an sevjeta tud gnoja.

Breskve an marelice (armelini) ljubijo japneno an mokro zemljo. Narbuojs rastejo u vinogradih med vinjikami, posebno, če so dobro zavarovane pred se-

vernimi an vzdodnimi vjetrovi. U preveč mokrih an preveč težkih zemljah rodijo malo, pa še tisti sadovi so drobni an skulovi (grintovi).

Čerješnje so najmanj delikatne. Rastejo u rahli an pješčeni zemlji. U težki an mokri zemlji se začne čerješnjevo drevje smolit.

Parpravita sadounjak za škropljenje

Prej ku začnete škropit sadno drevje muora bit sadounjak čist, tuo se pravi, de muorate prej proč spravit use stare al na pou suhe veje. Drevje, ki ima preveč visokē varbove, je trjeba pomladit

al pa ga posjekat. Če ima deblo kajšno rano, ki pa se že celī al je prazno, krova pa zgleda zdrava, naj drevo ostane u sadounjaku, če je dobre suorte, če ne ga pa posječite. Tiste rane na deblo od časa do časa namažite z lesnim ktramom, praznine pa zamažite s cementom al mauto. Par drevju, ki ni bluō še anku prerjedenō, razdelite tisto djelo na dve al tri ljeta an takuō posječite usako ljeto dno part preveč gostih vej. Na to vizo se boju rane na drevesu buj lahko zacelile an ne bo pognoalo preveč vodnih pogankou. Ostargajte tud s strguljo mah an lišaje na deblo an vejah.

Kar je sadounjak na to vizo parpravjen, lahko začnete s škropljenjem. O tjem bomo pisal pa drugikat.

Spravljanje lesa iz gozda

Pozekan les je trjeba prej ko se muore spravit iz gozda. Posječena debila tišičijo k tlom mlado drevje an tud posestnik tarpi škodo, če posječenega lesa ne spravi hitro iz gozda. Škoda nastane pa lesu, če ni buj prej olupjen al par zimski sečnji u živo odrjezan lub. Škodljivci kar čakajo na neolupjen al premalo odrjezan les, potlé pa lahko napadejo še druga rastoča drevesa. Tuō vajā za smrjekou les. Bukou les pa začne na mokrih tleh hitro gnit. Zatuō je trjeba par zimski sečnji iglastega drevja (smrjeka, bor, macesen) spravit les iz gozda prej ku pride pomlad. Poljete posječeno iglasto drevje pa lahko ostane u gozdu do cruge zime, a je trjeba lubje an veje odpejat hmal iz gozda. Les listnatega drevja naj se spravi iz gozda, kar se je malo osušiu.

Skoraj pouod je u zimskem času odpeljava lesa buj lahkā, zak' ga spuščajo po snegu. Zimsko spravljanje lesa ima tud tisto dobro stran, de se manj poškoduje mlado drevje, kot poljete. Vlačenje debel po tleh je škodljivo, kar ni snega al če ni zemlja zmazrnjena.

Za darvā an uōgje namenjen les naj se zloz' u gozdu u tase (skladounice), de se osuši an tuō nimar ob cjesti.

De se darvā buojs sušijo, je pru, če se spuodaj po dougem položi dve varsti jelen, takuō de darvā u skladounici ne jezijo na golih tleh, ker začnejo gnit, če se jih tam pusti dougo časa.

Če hlodou ne prodaste preca, jih muorate zložit na primjernem mjestu. Mokri an senčni kraji njeso primjerni za zložit hlode, ker se les ne muore sušit. Tud preveč na soncu ne smejo jezāt hlodi,

ker se les preveč hitro suši an rad poka. Narbuojsi prastor za skranit hlode je tisti, kamor pride vjetar an predpoudansko sorce.

Na skladounico naj se napeje hlode takuō, de ne boju ležali na golih tleh an de bo nakladanje na kamjone buj lahkō. U hribih naj se zatuō zložijo hlodi nad cjesto, skladounico pa je trjeba od spuodnjega kraja zavarovat s kolī, de hlodi ne muorejo uiti u dolino.

Če ima živina gliste

Gliste ušafa največkrat mlada živina, ker ni odporna (resistente) pruo zajecaucem. Ušafa pa jih lahko tud odrasla živina, posebno tista, ki se pase po mokrih pašnikih. Poznamo tri varste glist, ki se zadržujejo u črevah. Narbuj znane so okrogle gliste, ki so armenikaste farbe an so douge 15 do 30 centimetru. Te gliste se imenujejo askaride an se zadržujejo u tankem črevesu mladih psou. Druga varsta glist se imenuje stringelidi an živi u debelem črevesu konj, telet, prasēt, jagnjet an mladih ste so zlo majhne 1 do 4 centimetru konj, par kravah pa buj rjedko. Te glist douge an so ardečkaste farbe. Trejja varsta glist - oksuri pa živi samuō u čanki konjeu. Samice so douge od 4 do 15 centimetru, samci pa samo 1 centimeter.

Glistava živina postane boljehasta, dlaka se ne lušči, par djelu se hitro utruđi an se poti. Venē part živine tud ne je z apetitom an zatuō hujša, čeglih se ji daje narbuojsi fuotar. Kadar gliste zagnetejo črevo, pridejo hudi krči (kram-

Robinja ali akacija Kup na debelo

Robinja al akacija je doma iz Amerike. Ljeta 1630 jo je od tam parnesu u Francijo Robin. Iz Francije se je robinja širila po usej Europi an je paršla tud hram.

Tisto drevo nuca dosti svjetlobe an zlo malo mokrote. Zatuō je zlo parporočljiva za pogozdovanje subih pješčenih zemljišē an melinou. Od začetka raste robinja zlo hitro pozneje pa buj počas an rjedkokdaj pride debela. Posječena robinja zlo ljepo poganja iz štora (peda) an zatuō je parprauna za nizki gozd (iz pogankou).

Les robinje je trden, elastičen an dobro cepliu. Daje dobar les za kolārške izajelke, za orodje, za vinjikene kolē an za mizarska djela.

Močno, sladko cvetje robinje daje belam dobro pašo.

Kaj muora vjedat kokošjerejec

U naših krajih vidimo dostikat cjeu trop kokoši an samo dnegā petelinu, ker gospodnje nejčejo redit petelinou. Tiste, ki redijo štjeri al šest kokoši, je petelin škuazej odveč, a jatca za podložit je trjeba kupit tam kjer imajo petelina. Vjedati muorate, de petelin tud čosti pomaga k nesnosti kokoši, ker jih vodi okuol, de buj pridno gledajo za hrano. Kaj kokoši muore oplodit 'dan petelin se raunā u glaunem po rasi an po fuotru, ki se mu ga daje. Par vročekarvni rasi an dobrem fuotru je zadost za 15 do 20 kokoši 'dan petelin. Par hladnekarvnih pa se muora redit 'dnegā petelina na 10 do 12 kokoši.

pi) an jim boli trebuh. Mladi konji cabajo an tud poginejo, če gliste prederejo črevo.

Gliste se vid tud u blatu. Blato glistavih telet an konj ima kiseu duh. Če mislite, de ima živina gliste pojčite hitro po veterinariji, de bo pregledau pod mikroskopom blato an zvjeđu, če so u rjem jajčeca an van bo dau tud potrebna zdravila an inštrukcije, kakō se gliste odpravijo.

De se živina spet ne infetā z jajčeci, je trjeba gliste uničit, če jih vidite u blatu. Ne smete jih samo z nogo pohodit, kot so tuō dostikrat par nas vidi, ampak jih muorate zakopat globokō u gnoj, de jih gorkuota gneja uniči. Če jih zmečkate u hljevu z nogo, s tjem stisnite na tauzente jajčec na tla an tiste se zane-sejo potlé na steljo an fuotar an živina se spet infetā. De se uničijo jajčeca je trjeba ležišča živine dizinfetirat z vrelim lugom, potlé pa naj se po tleh potrese živo japno, ki ga polijete z vodo, de zakepi (zavrē).

ZIVINA ZA ZAKOL

	po kg.
Krave	L. 180 do 300
Voli	» 215 » 230
Jenice	» 225 » 240
Teleta	» 307 » 420
Ovce	» 145 » 170
Koze	» 90 » 110
Jagnjeta	» 330 » 350
Prašiči	» 270 » 285

ZIVINA ZA REJO

	po glavi
Krave mlekarice	L. 133000 do 166000
Jenice breje	» 133000 » 165000
Prašiči do 20 kg.	» 4600 » 6500

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	po kg.
Kokoši	L. 580 do 650
Piščanci (polli)	» 580 » 700
Race	» 500 » 550
Furani (dindije)	» 490 » 580
Gosi (oche)	» 450 » 500
Zajci	» 260 » 275

ZITARICE

	po kuintalu
Pšenica	L. 7000 do 7150
Sjerkak	» 4400 » 4500
Pšenična moka (0)	» 9250 » 9400
Sjerkova moka	» 5400 » 5500
Otrobi (semo'la)	» 2900 » 3050

GRADBENI LES

	po kubičnem m.
Bukovi hlodi	L. 15500 do 16000
Orjevovi hlodi	» 19000 » 20500
Čerješnjovi hlodi	» 18000 » 19000
Smrjekovi hlodi	» 16500 » 18000
Jesenovi hlodi	» 18500 » 21000

DRVA

	po kuintale
Bukova drva	L. 725 do 800
Mehka drva	» 500 » 550
Oglje	» 2850 » 3000

SADJE AN ZELENJAVA

	po kg.
Fižol	» 150 » 250
Krompir	» 25 » 25
Jabolka	» 20 » 50
Hruške	» 40 » 80

SER AN MASLO

	po kg.
Ser do 2 mjesca star	L. 520 do 550
Ser čez 2 mjesca star	» 620 » 700
Mlekarniško maslo	» 960 » 1050
Domače maslo	» 820 » 850

MENJAVA DENARJA

Zlata šterlina	L. 6300
Napoleon	» 5100
Dolar	» 628
Šterina karta	» 1650
Švicarski frank	» 147
Belgijski frank	» 12,35
Francoski frank	» 1,58
Avstrijski šiling	» 23,50
Zlato po granu	» 719
Srebro po gramu	» 17

Odgovorni urednik: **Tedoldi Vojmir**
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Ljudska pravca: Lisica in kmet

Neki kmet stoji pred hišo in vzdihuje, ker bi rad, da bi bil dož. Lisica ga opa-

zuje in ko izve, za njegovo željo mu obljubi, da bo napravila ona dež, če ji bo

cal petelina. Kmet takoj pripravi petelina in zvitorepka ga pospravi v svoj

prazni želodec. Nato gre pred hišo, pomoči svoj košati rep v čeber vode in

spleza na drevo. Kmet stopi za njo, da vidi kaj bo lisica tam počela, a rjavka ga

v tistem trenutku dobro poškropi z repom. Mož je zadovoljen, ko vidi dež in zato

prosi, da bi napravila še granenje. Lisica vzame palico in začne točiti po moževi

glavi. Kmet se zgrudi brez zavesti na tla. Potem ga lisica pelje v izbo in mu pripo-

roči, da naj se ne gane iz postelje, ker ga je zadela strela. Medtem ko kmet leži

ves pobit v izbi, mu lisica odnese iz košnjaka najlepšo perutnino.